

Norfolkban létrehozott Norfolk and Norwich Millennium Library megvalósítását írja le. Az új létesítményre azért volt szükség, mert a korábbi helyi központi könyvtár 1994-ben leégett. Előfordulhat az is, hogy nincs elég idő, vagy pénz egy nagyobb szabású terv megvalósítására. Ekkor alkalmazható a „gyors győzelem” taktikája, ami azt jelenti, hogy a terveket csak a jelenlegi könyvtárhálózat egy részében, például egy fiókkönyvtárban valósítjuk meg, ahol egységesebb az olvasói közösség, családiasabb a légkör, kisebb az ellenállás az újjal szemben, ezért hamarabb jelentkeznek a marketing-terv alkalmazásából adódó eredmények.

Az ismertetett módszerek és marketing eszközök próbája természetesen az alkalmazás, ezért a könyv szerzője boldog és szerencsés tervezést kíván munkája olvasóinak.

Dévai Péter



Az Internet francia szemmel: válogatás Éric Guichard és munkatársai írásaiból / szerk. Pajor Enikő ; ford. Szabó Enéh. – Bp. ; Könyvtári Intézet, 2005. 168 p.

(EuroTéka ; ISSN 1787-0283)
ISBN 963 201 616 5

Franciák az internetről

Az *EuroTéka* sorozat nyitó darabjaként jelent meg ez a válogatás, melynek előszavában Pajor Enikő, a magyar kiadás szerkesztője – többek között – arra hívta fel a figyelmet, hogy egy sok központú, horizontálisan és céltudatosan szervezett, egymást kiegészítő, önkéntes közösségekből álló társadalom sokféle és jelentős számú csoportjai sem rendelkeznek feltétlenül egyenlő eséllyel, s automatikus jogosultságokkal az informatikai lehetőségeket illetően. A – korlátlan anyagi előnyöket, hatalmi pozíciókat, kiváltságokat is lehetővé tevő – naprakész információk birtokában jelentékenyen felértékelődhetnek az információforrások tartalmi és technikai kezelésére vonatkozó ismeretek – nem csupán a magas szintű tájékoztatási munkát végzők, hanem szélesebb társadalmi kör számára is. A korábbi, amerikai kezdeményezésű „*Teaching Library*” mozgalom kelet-közép-európai meghonosítása nemcsak pedagógiai kihívás az oktatók és hallgatóik számára. Az elsősorban könyvtárosokat és kommunikációs szakembereket megszólító program révén hangsúlyosabb kifejezést nyerhetnek az emberi szolidaritás társadalmi értékei is a mindaddig alapvetően amerikai (háló)fölényt tükröző *globalizáció* világában.

Az „*Atelier internet*” – vezéralakja, Eric Guichard által összeállított „*Értsük meg, milyen sokféleképpen és milyen sokféle célra használható az internet*” című konferenciakötet anyagából napvilágot látott magyar nyelvű válogatás konstruktív és vitára ösztönző

szándéka mellett a tanítási segédanyag szerepét is betöltheti.

Az eredeti, francia kötet szerkesztője szerint az internet háromféle, egymással meglehetősen bonyolult módon összefonódó nézőpontból is megközelíthető. Egyrészt lehet műszaki szabványgyűjtemény, másrészt lehet a korábban csupán a könyvtár által megtestesített kulturális ismeretek tárháza. Mindezek pedig szoros kapcsolatban állhatnak egy harmadik, szociológiai jellegű szemponttal, hogy vajon az egyén mennyire válik érdekeltté a világháló használatában? Az informatikai jellegű „kulturális tőke” sokszínű és áttételes megnyilvánulásai – a technikai tudás, s az intellektuális képességek birtoklásán túl – nem csupán a hálózat szerkezetének és szabványainak ismeretét, hanem az információk releváns értékelését is feltételezik. Az internet szerteágazó használatára, a hálózat logikájának alaposabb megértésére irányuló szociológiai vizsgálatok különbséget tesznek az internetes tartalmak fogyasztója (s ezen belül olvasója) vagy alkotója (politikai szereplő, író) között. Az új digitális környezeti kultúra igénybevételének mértékét, milyenségét, felhasználói szokásait, egyéni esélyeit is döntően a piaci folyamatok – egymástól is nagymértékben függő – gazdasági-társadalmi szereplői, valamint konkrét szociális és kulturális adottságok, lehetőségek határozhatják meg.

A mobil kommunikáció egyre bővülő választékát reprezentáló új közlési eszköz és hordozó közeg átfogó, sokoldalú bemutatására vállalkozó tanulmánykötet fejezetei először „a gazdasági dinamizmusok és az intellektuális mechanizmusok” látóterébe engednek bepillantást, majd konkrét módszertani kérdések és elemzések segítségével tekinthetők át a komplex érték- és érdekrendszereket befolyásoló gyakorlati és logikai összefüggésekre.

A négy fejezetből álló kötet első része a *Gazdasági logikák és realitások* témakörét járja körül.

Thomas Serval tanulmányában mindenekelőtt az ipari gazdaságnak internet-gazdasággá történő átalakulásával kapcsolatban az informatikai infrastruktúra és a használatához szorosan kötődő alkalmazások érvényesülésének gazdasági következményeit elemezte. Majd rámutatott: az informatikai piacgazdaság irányítóinak törekvései a tulajdonjogok kényszerű újraszabályozására irányulhatnak a világhálón forgalmazott – elvben a köztulajdon kategóriájába tartozó – ún. információs termékeket illetően.

A virtuális térben megnyilvánuló elektronikus árucseré tipológiájának felvázolásával néhány gyakorlati példán követhető, milyen módon értékesíthető drágán olyan áru, mely egyrészt nulla költséggel állítható elő, másrészt nem tekinthető klasszikus értelemben vett fogyasztási cikknek.

- A *figyelőszolgálat-gazdaság* az információs túlkínálatból adódóan – a használó helyett – vállalja a portálok folyamatos figyelemmel kísérését.
- A megszokás fogságába ejtett fogyasztók – először díjtalanul igénybe vett – szokásaihoz kapcsolódó minősített szolgáltatások „fizetősé” válása.
- A kapcsolt áru olyan szolgáltatás része, amely csak részben ingyenes.
- A csoportos árukapcsolás során a – profilírozott, speciális közönségigényre szervezett – különböző jellegű információs termékek egy csoportba rendezésével különböző típusú felhasználói körök is megnyerhetők az előfizetés számára.

A hálózaton forgalmazott virtuális javak magánjellegűvé tételét követő, korlátlanul érvényesít-

1. A szerző internetes vállalkozásokat bemutató közgazdasági jellegű fejtegetése szerint a pénzpiacok 1990-es évekbeli strukturális növekedése demográfiai mutatókra is visszavezethető. Ugyanis a középkorúak népes nemzedéke által pénzfeleslegként felhalmozott megtakarítások robbanást okoztak a - műszaki-információs forradalom tőkeigénye által életre hívott - részvénypiacokon, s megkerülve a pénzügyi alapok közvetítői tevékenységét az amerikai internetes brókerszolgáltatók révén gyorsan és zökkenőmentesen találtak gazdára.

hető jogalkalmazások révén nemcsak indirekt, hanem direkt formában – akaratilag, sőt anyagilag – is „internet-függővé” változtathatók a „virtuális plázák”ba becsalogatottak.¹

Az internet-gazdasággá történő átalakulások a szerző által legfontosabbaknak tartott ismérvei szerint:

- A ritkaság helyére a nulla költséggel újratermelt bőség fogalma lép.
- A tartósság, a hosszú távú érvényesség helyett a gyorsaság elve érvényesül, s az információ azonnal elveszíti minden értékét, amint közkinccsé válva mások is megismerik.
- Áttérés egy sajátos informatikai *etikai kódex* törvényeit követő gazdaságra, melynek elsődleges törvénye a kód.

A harmadik évezred küszöbén *Laurent Cohen-Tanugi* az amerikai gazdasági növekedés kihívásaival szembesített. Már több évtizede döntően tengeren túli érdekeltségűek a digitális gazdaság főszereplői (az ipari háttér, az infrastruktúra, a szolgáltatók, s nem utolsósorban a portálok tekintetében). Földünk internetforgalmának legnagyobb része az „újvilág” hálózatainak keresztül bonyolódik, a világ weboldalainak 50%-a amerikai, s mivel a hálózat nyelve az angol, az „új” kontinensen található azok a nagy dokumentációs és kulturális webhelyek is, amelyek egy-egy szakterületen mértékadónak számítanak.

Európa jelentős lépéshátránnyal küzd az új információs és kommunikációs technikák társadalmi elterjedtsége, a digitális szektor szereplőinek színvonala, valamint eltérő jogszabályozási, adóügyi és kulturális gyakorlatát illetően. Földrészünk digitális piaca sok nemzet között oszlik meg, s nyelvi-kulturális sokszínűsége egyben széttagoltságot is jelent az egymással vetélkedő informatikai szektorban. A nemzeti piacokon a napjainkra óriási méretűre nőtt európai szolgáltatók lényegében uralkodó szerepet töltenek be, azonban az európai gazdaság túlszabályozottsága még akadályozza az új gazdasági modell fej-

lődését, az igazán világméretű európai szolgáltató cégek létrejöttét.

Audrey Yayon-Dauvet-nak a tartománynevek (domain name) jogi szabályozását fókuszba állító eszme-futtatásában az új információs technikák és a szellemi tulajdon jogi védelmét elemezte. A nemzetközi jellegű, s olykor rendkívül tünékeny tartalommal bíró, korlátok és határok nélküli hálózat szokásrendszerének és etikai normáinak (netiquette) kidolgozása általában megelőzi az általános jogelméleti- és gyakorlati rendezettséget. Miután az – internetes konfliktusok kezelésére vonatkozó – előírások egy korábbi jogi eszközrendszerhez kapcsolódnak, nem egy esetben a nemzeti közjog tehetetlen a nemzetközi háló kommunikációbeli anonimitásával, másrészt az általános jogi szabályozási és bírói ítélkezési praxis sokféleségével. Ha nem kerül sor az internetes önszabályozó rendszer normáinak egységes kidolgozására, elképzelhető, hogy a világháló uralkodó szereplői kodifikálják majd a magatartási szabályokat, esetlegesen így kényszerítve rá egész közösségekre etikai és jogi koncepcióikat. Az internet érdemi jogi szabályozása egy a hálóra adaptált releváns (jogi) eszközrendszer megfelelő alkalmazása révén valósulhat meg.

A kötet második fejezete a *Koncepció és kiadói gyakorlat* címet viseli. Élen járó tanulmánya – *Sergei Soloviev: Egyetemes könyvtár és az ideiglenesség kultúrája* címmel a hálózati kultúra átörökítésének – huszadik század végi – ellehetetlenülését illetően több tényezőt is érintett. Egyrészt miközben a jelenkorra vonatkozó digitálisan tömörített információ mennyisége egyre nő, ugyanakkor a fokozatosan átmeneti jellegűvé váló archívumokhoz lényegesen nehezebb hozzájutni, mint a nyomtatott kiadványokhoz, mert előbbieket használatához csak rövid életű programok, s bonyolult közvetítő eszközök állnak rendelkezésre.

Az új programokkal való kompatibilitás követelményei egyre bonyolultabbá válnak, mert azok – a világháló alapítóinak a sorozatos szabványo-

sításra vonatkozó igényeivel együtt – kemény üzleti érdekekbe ütköznek. Ezáltal az informatikai ipar monopóliumai egyre gyorsabb elavulásra ítélik a két évnél régebbi fájlformátumokat és archiválási protokollokat. Így a gyakorlatban idő-, energia- és pénzihiány miatt egyre nehezebbé válik a jelenkori tünékeny elektronikus „csereszabatos” dokumentumok folyamatos konvertálása, s hozzáférésük zavartalan biztosítása. A kérdés elvi és gyakorlati megoldásához a probléma iránt elkötelezett kortárs tudományos és informatikus közösség együttes összefogására és a felelősség közös vállalására lenne szükség. A digitálisan tömörített információ nyomtalan eltűnésének mérséklésére, megakadályozására kínál alternatívákat a vészharang kongatója. Egyrészt létre kellene hozni (a hálózaton létrejött dokumentumok számára) egy olyan archívumot, ahol az elektronikus dokumentumokat muzeológiai módszerekkel konzerválnák. Másrészt matematikai modellek segítségével tanulmányozni lehetne az elektronikus archívumok információkezelési problémáit, a jelenlegi szövegkiadási gyakorlat gyenge pontjait, s a további fejlesztések irányait. Elementáris gazdasági érdekek alapján is nagyobb fontosságot kellene tulajdonítani az információ maradandóságának, s megőrzésének perspektíváját az információbiztosítás lehetősége is szolgálhatná.

Clarisse Herrenschmidt filozófiai fejtegetésében rávilágított: az ősi, kölcsönösségi viszonyokon alapuló (áru)csereforgalom körforgásában törést okozó új információhordozó közeg digitalizált formában őrzi gondolatainkat, érzéseinket, elképzeléseinket, s különféle „ipari termékeinket”. A személyes kontaktus drámai átalakulását tükröző kibernetikus párbeszédben az egyéni jelenlét csupán egy állandó közös meghatározottság háttéréből bontakozhat ki. Az „internauták” által vallott „horizontális transzcendencia” vonulatában új információs gépezet foglalkozik az emberi én – vizuális jelrendszerben megelevenedő – meghosszabbított kiterjesztésével, s a különböző ének összekapcsolódásaival (és szétválásaival

is). A kollektív kommunikáció terén uralkodó szemiotikai „felfordulás” jelei ugyan megmutatkoznak az egyes társadalmi státuszok és rétegek, valamint a beszéd- és csereviszonyok újraértelmezésében, azonban remélhetőleg az egymástól eltérő „tradicionális” emberi kultúrák is képesek lesznek a megújulásra a „kizökkent idő”-ben.

Jean-Louis Weissberg a befogadás-termelés-alkotás hármasságát elemző tanulmányában kifejtette: a kiberkultúrában megjelenő együttes szerzőség során a mai alkotó egyszerre törekszik az egyéniség megszerzésére-megőrzésére, s arra, hogy képes legyen rugalmasan beilleszkedni az egyén és közösség összefonódását tükröző hipermédia bonyolult környezetébe. Az alkotás létrehozására irányuló gondos szerkesztőmunka mellett bármely efemer jellegű tevékenység is kibontakozhat – például egy vitacsoport munkájában, vagy az egyre szaporodó webhelyek készítésében. A bárki számára lehetőséget kínáló világhálón történő hozzászólások megjelentetése, koordinálása az eddigi szerkesztői gyakorlattól eltérően folyamatos tevékenységet igényelnek, azonban etikai problémákat is érinthetnek (Például gyakori, hogy különböző textusokból álló ún. szövegfolyam többek által kerül fel a hálóra, s a csupán vitaalapnak szánt megnyilatkozások így óhatatlanul nélkülözik a maradandóság diktálta konkrét szerkesztői felelősségvállalást.)

A hálózaton tudományos vitákat egymással közvetlenül folytató, s egyúttal digitálisan tömörített információkat publikáló levelezőcsoportok számára beláthatatlan alternatívát jelenthetnek a szerkesztés új interaktív formái – a nyomtatott szakfolyóiratokban nehezkesebben megjelentetett egyéni közlésű cikkekkel szemben. Az intellektuális technika új rendszerében – többek között az információkeresés, valamint a tartalomfeltárás gépesítése mellett – szakadatlanul változó környezet őrzi meg, s új összefüggésben teszi életképpé a nyomtatás, rögzítés, megőrzés egyre magasabb színvonalra emelt reprezentációit.

A multi- és hipermédiával kapcsolatos ismeret-

és élményközvetítés állampolgári jogon történő hozzáférhetőségének biztosítása a demokratikus együttélés egyik megnyilvánulási formája. Ezt a törekvést megalapozandó, az állami közoktatási politika felelősséggel rendelkezhet – egyebek mellett – az új internetes pedagógiai vállalkozások gyakorlati alkalmazásának elterjesztésében. (Például régi iskolai nyomdahelyek modern megfelelője lehet a hipermédia-készítés).

Éric Guichard a szerző-kiadó-olvasó új viszonyának több oldalú megközelítésében az internet mint tudatformáló szellemi iránytűt és – egyfajta „technikai „menedéket” kínál az ún. hagyományos humán kultúra letéteményeseinek kirekesztő törekvéseivel szemben. Az írás a hetvenes évek óta tartó francia könyvkiadói válság tarthatatlanná váló helyzetének feltárása után felvonultatta a kiváltó okok ellensúlyozásának módozatait is. Ezek szerint ma már a (többféle) mutatóval ellátott források, tanulmányok, valamint azok bibliográfiai jegyzetapparátusának, sőt teljes dokumentum-archívumok hálózaton történő közzététele mellett a vizuális jellegű dokumentumokhoz csatolt hangzó- és videokivonatok terjesztése, valamint a folyóiratszerkesztés új módszerei által áthidalhatóak a korábban jellemző késedelmes megjelenés, a terjedelemlátóztatás, a kötött lapszám, a helyhiány, s a publikálást követő korrigálások. Sajnálatos, hogy a francia oktatás és kutatás területének recepciója a szerzők és olvasók közötti kétoldalú viszonylatokat illetően, a hálózat kínálta interaktivitás ellenére sem erős. Új szerkesztői gyakorlat keretében találó kulcsszavak kiválasztása, s szerzői szöveg-összefoglalók írása révén – az internetezők számára elhelyezett láthatatlan *markerek* segítségével – már jól hasznosulhatnak az adatbázisba szánt szövegek.

A modern kor bibliográfusa a keresőgépek sajátosságaihoz praktikusán hozzáigazított, s folyamatosan továbbfejlesztett régi és új weblapok, linkek összeállításával szerkesztői tevékenységet végez a szó hagyományos (szerkesztői) és angolszász értelmében (mint kiadó) egyaránt. A

részletes magyarázatokat is tartalmazó indexelő tevékenység, a lapok szerkezetbe rendezése alapján pedig az összeállítót a programkészítőkhöz, illetőleg az adatbázisok kezelőjéhez teszik hasonlatossá.

S az új szerkesztői gyakorlat egy másik „hipertextuális” iránya szerint a „szövegen felüli” információs alkalmazás szerzője az építészet mintájára akár több dimenzióban is képes formálni (a szervernek szóló belső utalással és) az olvasót a szerzővel (külső utalás segítségével) összekötő, asszociatív kapcsolatokon keresztül építkező szöveget.

A *tanulásról, tájékoztatásról* szóló fejezet első reprezentánsa, Jacques Perriault az informatikai láncolat közvetítésével nyert ismeretszerzés egyre bővülő formáiról szolt.

A permanens önművelés társadalmi igényét kifejező, a hallgatói mentalitás változását tükröző, s a megfelelő technikai háttérrel rendelkező hálózat sajátos webhelyei a távoktatást igénybevevők virtuális egyetemei. Az egyetemi konzorciumok, távegyetemek, települések működési hátterét biztosító, adminisztrációs célra szakosodott szolgáltató cégek a tanintézmények teljes ügykezelésének, s a kapcsolattartás különböző módozatainak intézését is átvállalják. A fogyasztói társadalomban megnyilvánuló szocializációval párhuzamosan a kulturális szolgáltatások terén is minőségi, személyre szabott képzés várható el, s tarthatatlan a korábban általánosan elfogadott ún. második esélyhez jutott hallgatóknak a körülményekhez igazodó passzív szerepe.

A világháló franciaországi elterjedése óta két markáns jelenség tapasztalatai váltak ismertté. Egyrészt a francia klasszikusokat megjelenítő elektronikus könyvek népes olvasótábora mellett egyre rendszeresebb és aktívabb a látogatottsága az elektronikus folyóiratok webhelyeinek, s az ezekhez kapcsolódó vitafórumok és levelezőcsoportok tevékenysége is megélnéült. Másrészt a digitális technika segítségével a hálón különféle gyakorlati célok érdekében szerveződő új közösségek az egyes tevékenység típusok egyik közeg-

ből a másikba történő áthelyezésével eltérítik az egyes felhasználási módokat régebbi céljaiktól és egyúttal új hasznosulási formákat találnak.

Paul Mathias „a bőség anatómiájá”nak mélységeit vette szemügyre. Az információ-óceán nagyon különböző tudásrétegeibe és értéktartományába tartozó híryanagok differenciálása, a weblapok (keresőgépek általi) „intelligens” indexelése egyrészt hatékonyan enyhítheti a semlegességen alapuló túlterhelést, másrészt nem képes a reális szűrésre, mert a neutralitás önmagában értékeli le az egész „ömlesztett” információtömeget. A weboldalak tartalmát leíró „metacímkek” kifejezései a webhelyek tervezőinek értékítéletét tükrözik, s ki vannak szolgáltatva a rendszergazdák tetszés szerinti döntéseinek. A túlságosan nagy kínálat káoszában az internet egy olyan alakatlan és rendezetlen információtartály benyomását keltheti, melynek tartalmáról még nem készült részletes repertórium. Ennek ellenére az „információs autópálya” kezelhetetlen, sokszor kaotikus közlésáradata eddig még nem utalt „társadalmi katasztrófára”. Paradox módon a világháló esetében azonban nem a jelen idejű felhasználói tevékenység által konkretizálódott információbőség, hanem a tartós, sőt folytonos információhiány – intellektuális szegénység – jelensége problematikus. Ugyanis túlságosan nagy a tudásszükségletünk a természetes adottságainkból adódó, eleve korlátozott fizikai befogadóképességünkhöz képest.

A hálózat többnyire szakmai szükségleteket kielégítő struktúrájában, az exponenciálisan növekvő felhasználók számával egyenes arányban sokszorozódik meg az információ mennyisége is. Ez utóbbi tartalmának objektív értékelésében a következetes felhasználói ítéloképesség, a „intellektuális alázat” felelősségtudata, s nem utolsósorban az egyéni kreativitás együttese képes védelmet nyújtani a hatalom illúziója ellen. Az információgazda(g)ságban megnyilvánuló termelékenység egyúttal a hálózat esetlegesen hatástalan működésének is előidézőjévé válhat, ahol rögzülhet az ideiglenesség, s ezzel párhu-

zamosan a hiányos jellegű töredékesség. Ennek ellenére a világháló az állandósult jelen benyomását keltő szakadatlan változás új formája, ahol a különbözőség, a sokszínűség és az ismétlődés végtelen sorozatában a terjeszkedés és a visszatükröződés kettős minősége rejlik

Serge Proulx a „hálózatban gondolkodás” és a „digitális kultúra” társadalmi méretű elsajátításával kapcsolatban mindenekelőtt két összetett kérdésre reflektált. Egyrészt milyen összefüggésben állhat egymással a kommunikációs technikák fejlődése és a demokratikus társadalmakban folyó politikai viták jellege. Másrészt milyen változások várhatók az új oktatási technikákkal élő pedagógiai gyakorlatban. Leszögezhető: az internet nem(csupán) közvetlenül alakítja át a társadalmi kapcsolatok jellegét, hanem azáltal is, hogy egyfajta kohéziós erőként megkerülhetetlen társadalmi kérdéseket vet fel. Az új technikai lehetőségek megnyilvánulásaival egyidejűleg alapvető társadalmi együttműködésre lenne szükség ahhoz, hogy jelentős változások következzenek be a személyes és közéleti párbeszédeiket virtuális fórumon intézők egyéni magatartásában, s társadalmi kapcsolatainak formáit illetően. A „hálózatban gondolkodás” jelensége a kölcsönösség és az együttműködés társadalmi kultúráján alapul, s egyben közeli rokonságban áll egy kibernetikai fogalommal – a hierarchia ellentétével. A heterarchiával jellemzett hálózat ideáltípusában a hatáskörök és az irányítás nem kapcsolódnak állandósult jelleggel egyetlen uralkodó személyhez, hanem szabadon terjednek a hálózat tagjai között – az éppen aktuális vélemény- és szakértelem-igények, illetőleg szükségletek szerint. A tekintély alapfeltétele a megújulásra képes kognitív és kommunikációs készség, s a hálózat tagjai közötti kommunikáció dinamizmusát nem fékezi semmilyen rájuk kényszerített hierarchikus struktúra. Az információ áramlásába a közösség minden tagja bekapcsolódhat, s egyaránt részesedhet a többiek tudásából. A megosztott, közös ismeretszerzés és együttműködés hipotézisének elve a tervek kö-

zős kidolgozásától a komplex feladatok együttes, hatékonyabb elvégzéséig terjed. A „hálózatban gondolkodás” másik szellemi pillére „*az ajándék kultúrája*”-nak térnyerése, mely szerint az új kognitív gazdaság szerkezetében a gazdasági gyakorlat fontos része lesz a nem haszonnal való csere. Az utilitárius irányultsággal szembeni közgazdasági paradigmaváltás az információs vagyoni nehézség nélküli és végtelenségig megközelíthető lehetőségében és odaajándékozhatóságában rejlik. *Alain Caillé* meggyőződése alapján „minden társadalom az ajándékból él, és szüksége van erre a kegyelemre, ez tartja fenn az életet a társadalom hálózataiban.”

A digitális kultúra a társadalmi elsajátítás és elkötelezettség révén vállalhat alkotó szerepet mind az egyének, mind pedig a közösségek mindennapjaiban. Az informatikai kultúra hatalmi vagy megélhetési kényszer nélküli befogadása és alkalmazása legalább minimális szintű kognitív tudást és műszaki jellegű hozzáértést feltételez. Az elsajátítási folyamat során a működési rendszer mechanizmusáról kialakult egyéni-társadalmi elképzelések szoros összefüggésben állhatnak – többek között – az előzetes felhasználói tapasztalatokkal, jelen használatot és (későbbi) célt motiváló tényezőkkel, konkrét technikai körülményekkel, s nem utolsósorban az új műszaki fejlesztés társadalmi elfogadtatásával. Szerzői prognózis szerint a tudásgazdaság alapvető társadalmi érdeke a minimális műszaki kultúra elsajátítási, alkalmazási, hasznosítási lehetőségeinek és feltételeinek érvényre juttatása – a jövő társadalmi rendszere feletti demokratikus ellenőrzés biztosítékaként.

Az internet változatos gyakorlati alkalmazása című záró fejezet első tanulmányában *Joëlle Le Marec* felhívta a figyelmet a műszaki kultúra társadalmi használatát elemző kutatások elméleti tanulságai és a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazhatósága közötti ellentmondásra. A magasan kvalifikált tudást reprezentáló kutatási érdek szembe kerülhet az éppen aktuális gazdasági és politikai prioritásokkal. Így a feszültsé-

gekkel és ellenérdekeltségekkel terhelt politikai irányvonal meghatározó viszonylataiban helyet foglaló tudományos intézmények egyes csoportjai ellenfeleivé válhatnak a független alkotó szellemi tevékenységet képviselő kutató-fejlesztő tevékenységnek.

Az informatikai kultúra felhasználhatóságának kutatásakor egyre inkább megállapítható, hogy a világháló sokoldalú igénybe vételére vonatkozó elvárások közötti viszony önmaga ellentétébe fordulhat át. Ennek során a hálózat rendszeréhez és szolgáltatásaihoz kapcsolódó, eltérő jellegű és színvonalú tevékenység-, magatartás- és vélemény típusok megjelenése többnyire – egyoldalú és leegyszerűsített, – a használat csupán egyetlen dimenzióját népszerűsítő kampány következményei lehetnek.

Francois-Xavier Husherr módszertani kérdésekkel, a kiberfogyasztók internetezési szokásainak eltérő szempontú vizsgálataival, s a „nyomozó” programok elemzésével foglalkozott, majd felállította a felhasználói kör legfontosabb kategóriáit.²

Az ismeretszerzési és tájékozódási szokások jelentős mértékű átalakulásáról egy más aspektusban szóló *Jacques Lajoie* szerint a könnyebb, gyorsabb (és sok esetben díjmentes) információkeresés egyértelműen a konstruktív személyiség aktivitására, önállóságára, alkalmazkodó- és kezdeményezőkézségére apellál. A leglátogatottabb webhelyeken a személytelenség és névtelenség látszatát keltő keresőgépek és böngészők fogadják a gátlásoktól felszabadult virtuális

2.

1. Két elhagyhatatlan tényező: a lefedettség és az idő szorzatának összetett mutatója nemcsak azt jelzi, hogy hányan és mennyi időt töltenek egy-egy webhelyen, hanem ebből arra is lehet következtetni, hogy mennyire lehet fontos a felhasználók számára az adott téma.

2. Az általános információkat is tartalmazó, jól strukturált, tematikus csoportosítással és keresőszolgálattal rendelkező ún. vertikális portálok nem mindig függetlenek, de üzleti irányultságuk esetén – többek között – díjmentes hírszolgálatok, postafiókok, címtárak és rengeteg reklám fogadják a látogatót.

3. Az információkeresés elsődleges eszközei egyértelműen a valamilyen funkcióhoz vagy kedvenc érdeklődési körhöz kötött portálok, internetszolgáltatók és a keresőgépek.

látogatások nagy részét. Az anonimitás illúzióját azonban egyértelműen cáfolja az internetes tranzakciókat, mozgásokat rögzíteni és azonosítani képes „kémprogramok” rendszere. A felhasználók eredményesebb kiszolgálása céljából konkretizált néhány szerzői javaslat (kulcsszavak csoportosítása, thesaurus felállítása, szinonima szótárak alapján listák készítése) zárja a tanulmánykötetet.

„Az utolsó szó” jogának recenzi gondolata: A

kommunikációs kényelemre törekvő társadalmi nyilvánosság informatikai erőterében hitelesen működő tudományos tevékenység felelősségteljesen járulhat hozzá ahhoz, hogy minél árnyaltabb kép bontakozzon ki az emberi társadalomnak a „kognitív informatikai architektúrában” betöltött szerepéről, illetőleg a huszonegyedik század új, mítosztól mentes médiumának a folyamatosan változó közösségekre gyakorolt hatásáról.

M. Mátrai Györgyi

Új társadalomtudományi portál született Németországban (www.sowiport.de)

A portál színvonalas nemzetközi és a német társadalomtudományi forrásokat tesz egy helyen elérhetővé, így az eddig elszórtan fellelhető információkat együtt találják meg a felhasználók, valamint közel két és félmillió szakirodalmi hivatkozást, kutatási projektek és intézmények adatait. (A portálon egy szakirodalmi kalauz, a SocioGuide is megtalálható.) Emellett olyan intelligens megoldások is segítik a felhasználókat a több adatbázisban való szimultán keresésben, mint a keresőfogalmak automatikus átalakítása az adatbázisok által használt tezaurusz-kifejezésekre. A portál az adatbázisokat az elektronikus kiadványokkal is összekapcsolja, s az együttműködő partnerek kiadványairól is közöl információkat.

Szolgáltatásai:

– integrált keresés az alábbi adatbázisokban

- Cambridge Scientific Abstracts (DFG országos licenc)
- SOLIS (Social Science Literature Information System)
- SOFIS (Social Science Research Information System)
- DZI SoLit (Deutsches Zentralinstitut für soziale Fragen)
- a Friedrich-Ebert-Alapítvány könyvtárának katalógusa
- a Social Science Research Center (Berlin) könyvtárának katalógusa
- a GeroLit (German Centre of Gerontology)
- a kölni egyetemi könyvtár társadalomtudományi anyaga
- a SocioGuide link-gyűjteménye (intézmények, folyóiratok, gyűjtemények, hálózatok; konferenciák és események)
- a Bertelsmann Alapítvány kiadványai
- online platformok és dokumentumok, amelyek információkkal és linkekkel szolgálnak a társadalomtudományok aktuális kérdéseiről
- társadalomtudományi hírek
- közvetlen hozzáférés a SOWIPORT elektronikus folyóirataihoz, hírleveleihez és online kiadványaihoz

– levelezőlisták és hálózatok segítségével kommunikáció biztosítása a partnerekkel és a többi tudóssal.

Együttműködő partnerek:

- Bertelsmann-Alapítvány – www.bertelsmann-stiftung.de
- Deutsches Zentrum für Altersfragen – www.dza.de
- Deutsches Zentralinstitut für soziale Fragen – www.dzi.de
- Friedrich-Ebert-Stiftung – www.fes.de
- Universitäts- und Stadtbibliothek Köln – www.ub.uni-koeln.de
- Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung – www.wzb.eu
- GESIS (Gesellschaft sozialwissenschaftlicher Infrastrukturen) – www.gesis.org

További információk az alábbi címeken: GESIS, Lenné Straße 30, 53113 Bonn (Németország)
e-mail: info@sowiport.de URL: www.sowiport.de